

**Удружење породица киднапованих и несталих лица
на Косову и Метохији**

29. октобар 2013.

**ИЦМП ЈЕ ОД 29. ОКТОБРА ДО 01. НОВЕМБРА У ХАГУ ОРГАНИЗОВАО
КОНФЕРЕНЦИЈУ ПОД НАЗИВОМ ПИТАЊЕ НЕСТАЛИХ: ПЛАН ЗА
БУДУЋНОСТ**

У име Удружења киднапованих и несталих лица на КиМ и у име свих удружења која се баве истом тематиком, Олгица Божанић, секретар удружења имала је десетоминутно излагање.

* * *

ПИТАЊЕ НЕСТАЛИХ: ПЛАН ЗА БУДУЋНОСТ

У име искрене сестринске љубави за отетом браћом поздрављам све присутне. Овом приликом исказујем посебну захвалност организатору што ми је омогућио да говорим о процесу тражења несталих лица и остваривању права њихових породица.

Рођена сам у селу Ретимљу, на Косову, где сам и одрасла са моје три сестре и два брата. Током сукоба на Косову крајем деведесетих, моја два брата - Тодор и Лазар - насилно су одведени и убијени од стране познатих киднапера.

За разлику од већине породица несталих лица широм света, имала сам мало више среће, ако се тако може рећи, јер су посмртни остаци моја два брата пронађени и идентификовани. Иако је на неки начин моје право на истину реализовано - у смислу да су моја браћа идентификована и да сам их могла достојанствено сахранити - још увек не уживам стварне мере правне заштите нити испуњења. Људи који су одговорни за присилни нестанак моје браће још увек су слободни и нису изведени пред лице правде. Говорим у име стотина хиљада, можда милиона породица несталих широм света, када кажем да је проблем некажњавања починилаца кривичног дела присилног нестанка исувише често присутан.

Породице несталих желе правду у судским процесима, желе да починиоци буду ухапшени. Благовремена реакција истражилаца злочина и тужилаца може послужити и у превентивне сврхе. Веома је важно да се покрене машинерија

система кривичне правде, и то што ефикасније, да би спречили да присилни нестанци постану још тежи злочин - масовна погубљења или самовољна убиства.

Као породице несталих - услед масовних и системских кршења људских права и услед ратних злочина или злочина против човечности - имамо своја права.

Имамо право на истину, то јесте право да знамо околности нестанка или смрти наших вољених. Право на истину подразумева и право на ефикасну и темељиту истрагу, која ће да преврне сваки камен у потрази за посмртним остацима наших несталих, да бисмо их идентификовали и да бисмо ми, породице несталих, нашим сродницима обезбедили достојанствену сахрану.

Ми имамо право на правду. Имамо право да тражимо да се починиоци - они који су криви за нестанак наших вољених - истражи, да им се суди и ако се установи њихова кривица - да се казне за оно шта су починили.

Ми имамо право на репарацију. Иако не постоји финансијска надокнада која би икада могла да "надокнади" изгубљеног брата, мужа или сина, она може да олакша свакодневне, егзистенцијалне проблеме сестара, удовица и мајки које су често остављене да се саме старају за преживеле чланове породице. Имамо право не само на финансијску репарацију, него и на симболичну репарацију, попут званичних извињења, меморијала и комеморација као облика признања. Ја бих да додам још и то да они нешто значе само ако их прате и друге мере које служе да се се постигне истина и правда.

Ми, породице несталих лица, имамо право на гаранцију непонављања, то јесте кораке који ће да осигурају да се злочини почињени у прошлости неће поновити у будућности. То значи и да држава има обавезу да кроз процесе провере истражи и смени лица укључена у злочине, било да се ради о налогодавцима или извршиоцима присилних нестанака, запослена у државним институцијама какве су оружане снаге, службе безбедности, полиција, па чак и правосуђе.

Ако су то наша права, онда држава има задатак да испуни обавезе које је следују.

Желим говорити из свог искуства - као неко ко је укључен у процес проналажења и идентификације несталих на Западном Балкану - о томе шта државе и други актери, попут међународне заједнице, раде да би испунили своје обавезе и тиме помогли породицама несталих лица да доду до својих права. Говорићу о добрим стварима, али и о онима које су могле боље да се ураде.

Да би решили проблем несталих лица, владе држава Западног Балкана основале су државне институције, као што су комисије и институти за нестале особе. Ти органи су добили задатак да проводе процесе тражења, ексхумације и идентификације несталих. Њихов је рад веома важањ, као што је важна и њихова међусобна сарадња у овом процесу.

Прихвативши да питање несталих није само хуманитарно питање, него и питање владавине права, земље Западног Балкана оснивају институције за истраживање ратних злочина и специјализована тужилаштва за ратне злочине која имају важну улогу у истраживању ратних злочина, а посебно када су у питању истраге и подизање оптужница које укључују и случајеве присилних нестанака. То је дало замах процесу, али правда није задовољена у свим случајевима, укључујући и мој.

Међународна заједница има важну улогу у процесу проналажења и идентификације несталих. И ИЦМП и МКЦК су подржали оснивање удружења породица киднапованих и несталих лица. Организовали су радионице и обуке да ојачају наше капацитете, направе мреже на етничком и мултиетничком нивоу, те да нам помогну да проводимо све наше активности. Такође подршку активностима удружења пружају владине институције држава у региону.

Регионална конференција је од суштинске важности. ИЦМП је организовао бројне регионалне конференције породица несталих лица, где смо имали прилику разменити искуства о истим или сличним проблемима и препрекама у процесу ексхумација и идентификација. Те су нас конференције инспирисале да стварамо мреже и говоримо једним гласом, а све са циљем да убрзамо процес проналажења и идентификације несталих лица и да проводимо права чланова њихових породица.

Морам истаћи и да ми, породице несталих, имамо веома важну улогу у процесу проналажења и идентификације несталих лица. Лобирали смо за усвајање неопходних законодавних одредби о несталим лицима, али и за оснивање одговарајућих државних институција које ће се бави решавањем питања несталих. Од државних институција укључених у процес решавања питања несталих захтевамо одговорност и транспарентност. Подржавамо своје чланове који живе у незавидним социоекономским условима и који спадају у категорију најугроженијих у смислу трауме и неизвесности у којој живе. Коначно, даили смо на хиљаде крвних узорак без којих би било просто немогуће да се ослонимо на идентификације засноване на анализи ДНК, а које ИЦМП проводи протеклих десет година. Можда звучи нескромно, али породице несталих лица дале су највећи допринос у процесу решавања питања несталих.

Коришћење технологије за анализу ДНК има највећи и најважнији утицај на процес идентификација несталих лица на Западном Балкану. Анализа ДНК сваком члану породице несталог даје вероватноћу у вези са идентификацијом, јер се извештај о подударану издаје само ако постоји вероватноћа од 99,95% да је потврђен идентитет посмртних остатака подвргнутих анализи.

Брине нас и безбедност наших генетичких података које дајемо за потребе провођења анализе ДНК. Од суштинске су важности гаранције какве даје ИЦМП - да ће се генетички материјал користити само за потребе идентификација, и ја бих додала, кривичне правде. Не могу довољно нагласити колико је важан интегритет и транспарентност институција укључених у идентификацију несталих лица, како домаћих тако и међународних.

Иако нисам стручњак за та питања, сматрам да и системи управљања форензичким базама података имају веома важну улогу у решавању питања несталих, посебно када су у питању огромни бројеви пост-мортем узорака и референтних узорака крви које дају чланови породица несталих. Ти системи не само да помажу у управљању огромним бројем података, него служе и као средство за анализу које помаже у проналажењу локација масовних гробница и њихове међусобне повезаности.

Не смемо подценити размере трагедије коју смо доживели ја и стотине хиљада чланова других породица несталих лица широм бивше Југославије. Након завршетка сукоба у Хрватској, Босни и Херцеговини и на Косову, број несталих се, према проценама, попео на 40,000 лица. Треба истаћи, међутим, да је више од 70% несталих до данас идентификовано.

Упркос свим постигнутим резултатима желим истаћи следеће препоруке:

- деполитизовати проблем и обезбедити једнак третман жртава и њихових породица,
- проверити све потенцијалне масовне и појединачне гробнице у региону,
- ефикаснија примена поштовања потписаних споразума и протокола између држава,
- привести пред лице правде познате киднапере, починиоце злочина и њихове налогодавце,
- формирати јединствену листу несталих у региону; формирати обједињене базе података, односно отворити све архиве за свако нестало лице,

- формирати фонд за репарацију породица жртава,
- покренути медијску кампању у циљу буђења свести јавности о значају решавања овог питања за процес помирења и будућег заједничког живота.

Апелујемо на све народе у свету да се злочини не забораве и да спрече њихово понављање, на чему ми настављамо да инсистирамо, да се наша патња за нашим најдражим никада и никоме у свету у будућности не догоди.

*Секретар Удружења породица киднапованих и несталих лица на КиМ
Олгица Божанић*